

HAL
open science

Sulusaray / Sebastopolis'te ziyaretçiler için bir gezi güzergahı oluşturulmasında ilk adımlar

Markus Kohl

► To cite this version:

Markus Kohl. Sulusaray / Sebastopolis'te ziyaretçiler için bir gezi güzergahı oluşturulmasında ilk adımlar. Premières Rencontres d'Archéologie de l'IFEA, Nov 2010, Istanbul, Turkey. pp.101-110. halshs-00718941

HAL Id: halshs-00718941

<https://shs.hal.science/halshs-00718941>

Submitted on 18 Jul 2012

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

SULUSARAY /

SEBASTOPOLIS' TEZİYARETÇİLERİ İÇİN BİR GEZİGÜZERGAHI OLUŞTURULMASINDA İLK ADIMLAR¹

Markus Kohl

Université Lille 3²

markus.kohl@univ-lille3.fr

kohl.sulusaray@laposte.net

Résumé : Dans la vallée de la rivière Çekerek, l'antique Skylax, au croisement d'anciennes et importantes routes d'ouest en est et du nord au sud s'élève un *höyük* aujourd'hui occupé par Sulusaray. Investigations historiques et fouilles archéologiques ont montré que le lieu était occupé au moins depuis les temps hittites et correspond à l'antique Sebastopolis/Héracléopolis. Une occupation probablement permanente peut être déduite des sources textuelles et des vestiges archéologiques.

Le patrimoine culturel du site et de ses environs, autant du point de vue géologique et biologique, que du point de vue archéologique et architectural ainsi que urbanistique nous a inspiré le développement de quelques propositions d'aménagement touristiques. Nous avons commencé la conception de tours de visites de différents types, selon la disponibilité et les intérêts des voyageurs, et une série de panneaux signalétiques et explicatifs en adéquation. Le but étant de produire un logo identitaire du lieu, une mise en page alléchante avec des couleurs en harmonie avec la nature du site, des textes concis et aisément assimilables, des illustrations complémentaires et surtout une frise avec une échelle chronologique sur chaque panneau afin de pouvoir cerner chaque élément dans son contexte historique.

Mots clés: Sulusaray/Tokat, patrimoine culturel, patrimoine naturel, patrimoine historique. *Höyük*, Hittites, Phrygiens, Grecs, Romains, Auguste, Arabes, Mongols, Seldjoukides, Ottomans, mise en valeur touristique, valorisation.

Abstract: In the valley of the river Çekerek, the ancient Skylax, at the crossroads of ancient and important east-west and north-south roads stands a *höyük* now occupied by Sulusaray. Archaeological and historical investigations have shown that the place has been inhabited since at least Hittite times and corresponds to the ancient city of Sebastopolis/Heracleopolis. A probable permanent occupation can be inferred from textual sources and archaeological remains. The strong cultural heritage of the site and its surroundings, its interest in terms of geology, biology, archaeology, architecture and urban planning inspired us to design some proposals for tourism development. We started developing proposals for some tours in adequacy with the availability and interests of travelers, and produced a series of boards, providing at the same time signage and explanations. The goal is to create a logo identity for the place, an attractive layout with color harmonizing with the nature of the site, concise and easily assimilable text, additional graphics and especially a frieze with a time scale at the bottom of each panel in order to identify each item in its historical context.

Keywords: Sulusaray/Tokat, cultural heritage, natural heritage, historical heritage. *höyük*, Hittites, Phrygians, Greeks, Romans, August, Arabs, Mongols, Seljuks, Ottomans, touristic enhancing, valorization.

¹Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, Paris'teki Türk Büyükelçiliğine, Tokat Müzesi müdürü Sayın Güven Yetişkin'e ve arkeolog Sayın Mesude Matoğlu'na, Tokat İl Kültür Turizm Müdürü Sayın Abdurrahman Akyüz'e, Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'dan arkeolog Sayın Ali Alkan'a, Sulusaray Kaymakam Sayın İbrahim Civelek'e, Belediye Başkanı Sayın Şahin Hasgül'e ve arkadaşım Aksel Tibet'e bu konuşmanın konusunu oluşturan kazılara katılmam için gerekli izni sağladıkları ve bu çalışmalar sırasında bana verdikleri sınırsız destek için tekrar çok teşekkür etmek istiyorum.

² UFR des Sciences Historiques, Artistiques et Politiques, Domaine universitaire du "Pont de Bois", Rue du Barreau - BP 60149, 59653 Villeneuve d'Ascq Cedex.

Figure 3

Figure 1

Sulusaray İstanbul'un yaklaşık 900 km doğusunda ve Samsun'un 150 km güneyinde, Orta Karadeniz bölgesinde yer alan, 1990 4400 nüfuslu, 2010 3300 nüfuslu, Tokat iline bağlı bir ilçedir. Doğusunda Yeşilyurt, güneyinde Sivas, batısında Yozgat, kuzeyinde Zile ve Artova ilçeleri ile çevrilidir. Yerleşim ideal biçimde yaklaşık 1000 m rakımlı, antik dönemde batıdan doğuya yüz kilometre, güneyden kuzeye de yirmi kilometre kadar uzanan geniş bir alüvyonovasının merkezinde konumlanmıştır. Ovası kuzeyde 2000 m yüksekliğindeki Deveci Dağları, güneyde ise güneybatıdan doğuya doğru 2000 m'yi geçerek yükselen Akdağlar silsilesi, doğuda da Çamlıbel Dağları natürel sınırlar. Bölgenin su dağılım sınırlarını oluşturan bu dağlar Çekerek Irmağı (Antikçağ'daki Skylax) ve kollarının sistemini de belirler.

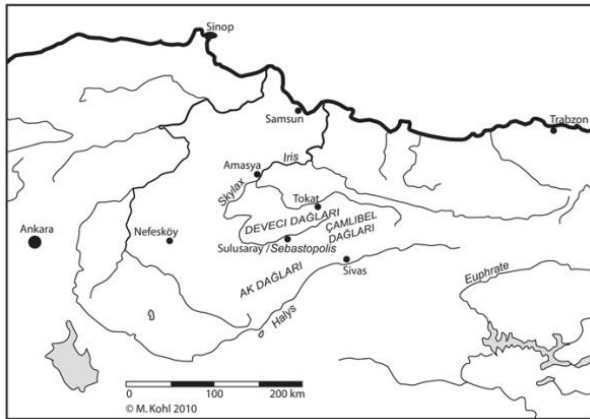

Figure 2

Batı-güneybatıya doğru Sulusaray ovası Bozok Yaylasına açılır. Sulusaray topraklarının kuzey, doğu ve güney sınırları bu topografi yapı tarafından oldukça kesin bir biçimde belirlenmişken, batı sınırının saptanması için daha ayrıntılı bir araştırma gerekmektedir. Sulusaray bu ovada iki yolun birleştiği noktada yer alır. Bunlardan biri batı-doğu yönünde Yozgat ili sınırları içerisindeki Büyüknefes / Tavium'dan Sivas / Sebasteia'ya ve ötesine, diğeri ise kuzey-güney yönünde Karadeniz kıyısındaki Samsun / Amisos'tan Orta Anadolu'ya doğru uzanır. (Resim 1 ve 2)

Kentin merkezi kuzey-güney doğrultusunda yaklaşık 500 m uzunluğunda, batı-doğu doğrultusunda 400 m genişliğinde olan ve günümüzde ova düzeyinin on metre kadar üzerine çıkan bir yükseltinin üzerinde yer alır (Resim 3). Yükselti bugünkü durumuyla, 1987-1990 arasında gerçekleştirilen arkeolojik kazılar ve sondajların da gösterdiği gibi tümüyle doğal değildir. Başlangıçtaki doğal tepe, yıkılan yapıların biriken molozları ile zamanla yavaş yavaş yükselmiştir. Yapılan arkeolojik çalışmalar yerleşimdeki kültür katları ve kronoloji üzerine bir fikir vermiştir.

Ele geçen malzeme ve açığa çıkarılan kalıntılar, eski metinlerden elde edilen bilgilerle tamamlandığında burasının en az neolitik dönemden itibaren günümüze kadar bin-

yıllar boyunca yerleşim gördüğünü söyleyebiliriz.³

Tunç Çağı buluntuları Hitit, Demir Çağı buluntuları ise Frig uygarlığına aittir. Antik Yunan dönemi çok az temsil edilir. Helenistik döneme ait çok az sayıda buluntu ele geçmiştir. Ama M.Ö. 3/2 yıllarında yeni takvim kullanma ayrıcalığı ve kentlerine imparator Augustus'un adını verme hakkı tanınmış olan burada yaşayanlar Yunanca konuşmaktaydı. Sebastopolis sonra ikinci adı olarak eski Yunanlı kahraman Herakles'ten dolayı Herakleopolis adını aldı. Sebastopolis-Herakleopolis o dönemde tümüyle helenleşmiş olmalıydı ve tarihleri Bizans dönemine kadar uzanan pek çok yazıtın da gösterdiği gibi halkı Yunanca konuşmaya devam etmişti. Hıristiyan ya da Yahudilere ait mezar stelleri burada çeşitli inançlardan insanların bir arada yaşamış olduğunu göstermektedir. Antik kentte 4. yüzyıldan itibaren bir başpiskopos bulunuyordu. Eski yazılı kaynaklarda Sulusaray'ın Arap, Moğol, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerindeki tarihi hakkında veriler bulunmaktadır.⁴

Sulusaray'daki kültür varlıklarının saptanmasını ve değerlendirilmesini amaçlayan tarih ve arkeoloji araştırmaları, Tokat Müze müdürlüğü başkanlığında ve bizim bilimsel sorumluluğumuzda 2010 yeniden başlatılmıştır.⁵

Sulusaray kültürel zenginlikleriyle müstesna bir yerdir. Buradaki kültür varlıkları yalnızca Tarihöncesi'nden Osmanlı dönemine kadar uzanmakla kalmaz, modern tarihe ve günümüzdeki hayata da tanıklık eder. Ayrıca bölge, hem jeolojik hem de biyolojik açıdan çok ilginç bir doğal mirasa da sahiptir. Sulusaray, Anadolu'nun bir özeti ya da küçük bir modeli niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle, Sulusaray için hazırlan-

acak olan bir turistik düzenleme projesinde yalnızca antik kalıntıların dikkate alınması yeterli olmayacaktır. Aksine, böyle bir projede bu mirasın tümünü ele almak ve birlikte değerlendirmek gerekir.

Figure 4

Sulusaray'ın çevresindeki peyzaj çok eski dönemlerden beri insanoğlu tarafından biçimlendirilmiştir ve hala daha bugün de biçimlendirilmeye devam etmektedir. Hazırlamakta olduğumuz çevre düzenlemesi bu olguyu dikkate almaktadır. Araştırma projemiz yönlendirme ve turistik düzenleme alanlarını da kapsamaktadır.

Böylece Sulusaray'a gelecek ziyaretçilere kentin tarih ve çevre zenginliklerini tanıttak bir gezi güzergahının hazırlıklarına başladık. Levhaların görsel özdeşliğine büyük önem verilmiştir. Bu özdeşlik renk ve mizanpaj aracılığıyla sağlanacaktır: değişik levha türlerinde yinelenen benzer öğeler yer almaktadır.

Ayrıca örenyerini simgeleyen bir logo hazırlanmıştır (**Resim 4**): Tarihi kent, doğal çevre, Sulusaray'da suyun taşıdığı önem bu logoda yansıtılmıştır. Logoda iki yerel motifler kullanılmıştır. Roma hamamından mimari bir detay, antik eser, su katılma, ılıca, sıcak ve soğuk sulu havuzlar, iyi olma, sağlık, dinlenme gibi kavramları yansıtmakta; geç antik dönem villasından gelen mozaikten alınma bitkisel bir öge de tarihi eser, doğa, hayat, doğal çevre, eko turizm, gelecek gibi

³ Bkz. Özsait2000, 73-74.

⁴ Le Quien1740, 425-426 ve 437-438; Cuinet1890-1895; Munro 1901; Anderson1903; Cumont/Cumont 1906; French1988; Le Guen-Pollet1989;Le Guen-Pollet/Rémy 1990, 45-46; Rémyet al. 1990; Mitford 1991; Rémy 1991; Bazin 1994; Amandry/Rémy1998.

⁵Kohl2010; Le Guen/Rémy2010; Kohl2012; Kohl et al. 2012.

kavramları simgelemektedir. Dört değişik türde levha tasarlamayı düşündük.⁶

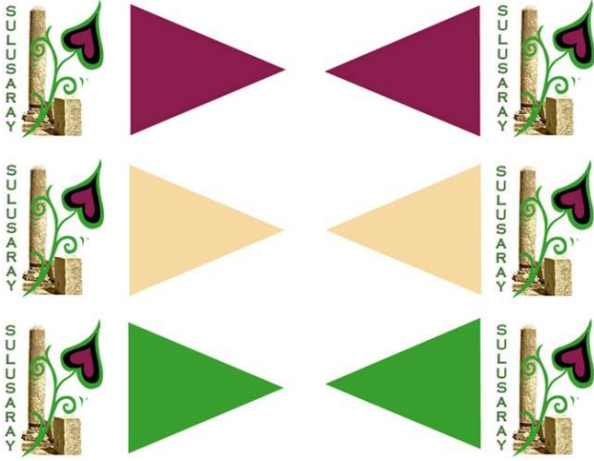

Figure 5

İlk olarak değişik yön levhaları hazırlanacaktır. Bunlar üç farklı gezinti biçimi için tasarlanmıştır: Kısa süreli ziyaretçiler için kent içinde küçük bir tur; uzun süreli ziyaretçiler için: kent içinde ve çevresinde gezintiler. Gezi güzergahının niteliği yön levhasında kullanılan renkle belirtilmiştir: Kent içinde ve müzede bordo rengi; çevrede, doğa ve sağlık turları için yeşil; taş ocağı, tümülüsler gibi çevrede yer alan tarihi varlıklar için bej rengi kullanılmıştır. (Resim 5) Bu renkler çevredeki taş türlerinden, yeşil örtüden esinlenebileceği gibi müzede sergilenen mozaikten ya da Sulusaray evlerinde ağırlıklı kullanılan renklerden alınmış olabilir.

İkinci olarak, şehir merkezinde ve müze önünde genel bilgi levhaları konulacaktır. Büyük boy bu levhalarda (160 x 120 cm) bir giriş yazısı ve kısa bir tarihçe yer almaktadır. (Resim 6) Ayrıca orta boy (80 x 120 cm) bir harita üzerinde doğa ve kültür zenginliklerinin yeri gösterilecektir. (Resim 7)

Üçüncü olarak, kent içindeki ve çevresindeki mimari birimler, ilgi çekici doğal ve tarihi varlıklar için orta boy (80 x 120 cm) tanıtım levhaları tasarlanmıştır. (Resim 8) Dördüncü olarak müzede ve kent içindeki ya da çevredeki yazıtlar, mimari parçalar, etnografik objeler, doğal ve biyolojik ilginç öğleri açıklayan küçük boy (40 x 47 cm) levhalar öngörülmüştür. (Resim 9)

Levhaların iç düzenlemesi (mizanpaj) de büyük önem verilmiştir. Amaç, göze çarpmak ve çok kolay ve hızlı okunaklıdır. Üstte, logo ve levhada anlatılan yapı ya da objenin adı; merkezde ise, metin ve resimler yer alacaktır. Levhalarda Türkçe ve İngilizce metinler bulunacaktır. Türkçe için mavi, İngilizce için siyah renk kullanılacaktır. Başlıkta genel içerik kısaca verilecek, esas me-tinde ise daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Konuyla ilgili anekdotlar, yazılıkay-naklar, yazıtlar çerçeve içinde verilecektir. Levhalarda görsel olarak planlar, eski ve yeni fotoğraflar, çizimler, krokiler, taslaklar kullanılacaktır.

Son olarak, her bir levhanın alt bölümüne zaman ölçeğini gösteren kronolojik bir friz yerleştirilmiştir. Bu frizde genel dönemler, çağlar, yapı ya da eserle ilişkili tarihsel olaylar belirtilecektir. Bu tür frizler, ziyaretçinin dönemleri algılayabilmesi için büyük önem taşımalarına karşın örenyerlerine dikilen levhalarda çok ender olarak görülür. Levhadan levhaya yinelemeler ve göndermeler de olabilecektir.

Gelecek yıllarda bu kazı çalışmalarını genişletmeyi, levhaların sayısını arttırmayı ve çevre düzenlemesini sürdürmeyi umut ediyoruz. Hepinizi Sulusaray'ı ziyaret etmeye davet ediyorum.

M. Kohl

⁶ Levhaların design ve misanpaj müze ve kültür varlıkları design yüksek lisans staj yaparken Myriam Lesko ile hazırlıorduk. Belge ve canlandırıcı tartışma için Sayın Şennur Şentürk İstanbul Yapı Kredi Kültür Merkezi Sergi Koordinatörü ve Sayın Mercedes Urteaga Artiges, Museo Romano Oiasso'nun Müdürü, Irun, İspanya yardım için çok teşekkür ederiz.

HISTOIRE ET CIVILISATION DU SITE ET DE SA RÉGION

L'époque Préhistorique (7000 – 2000 av. J.-C.)

La région centrale de la mer Noire doit déjà être occupée à l'âge de pierre, mais les vestiges sont encore à l'état de traces (3000 – 1150 av. J.-C.).

Les Hatti, les Hittites, les Assyriens et les Kassites

Un sondage à Sulayman à l'échelle des fragments de céramiques hittites, des fragments de long silex, la forme et l'épave d'un char, des restes de la vie moderne, témoignent d'un établissement un véritable royaume assyrien, qui établit un réseau commercial étendu vers le sud-ouest jusqu'à la mer Méditerranée. Des sondages de reconnaissance archéologiques, il nous reste à découvrir la véritable importance de ce site par le peuple des Kassites est possible.

L'âge du Fer (1180 – 546), les Phrygiens et les Grecs

À cette époque la population indigène occupe partiellement les sites de la région. Les Phrygiens, qui ont été assimilés par les Grecs, ont laissé de nombreuses traces de leur civilisation. On trouve des objets en bronze, des bijoux, des monnaies, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque assyrienne ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

L'ère Byzantine (330 – 1453)

L'empire romain, la région passera sous le contrôle des Byzantins. Cette période est caractérisée par l'importance de la communauté chrétienne. On trouve des églises, des monastères, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque byzantine ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

Les Seldjoukides 1063-1307, les Mongols et l'empire Ottoman (1299 – 1924)

C'est avec l'arrivée des musulmans que la région connaît une véritable révolution. Les Seldjoukides, les Mongols, et l'empire Ottoman ont laissé de nombreuses traces de leur civilisation. On trouve des mosquées, des minarets, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque ottomane ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

Les Temps Modernes : République Turque 23/10/1923

Mustafa Kemal Atatürk fonde la République turque avec Ankara comme capitale.

Zna

D'après Strabon, fondée par Sélimramis, créatrice aussi de la ville de Sélimramis. Elle est connue comme la ville de Sélimramis. Elle est connue comme la ville de Sélimramis. Elle est connue comme la ville de Sélimramis.

Comana-Tokat

Elle est connue comme la ville de Comana-Tokat. Elle est connue comme la ville de Comana-Tokat. Elle est connue comme la ville de Comana-Tokat.

Harrân et les Amaziens

Harrân ou Harrân, fils du plus grand des grecs Zna, et d'une femme mède, dot, pour être acceptés parmi les mages, de nombreux talents. Elle est connue comme la ville de Harrân. Elle est connue comme la ville de Harrân.

Siwa

Méridionale y avait un magnifique palais entouré d'un parc de vaste étendue. Ce fut aux environs de Siwa que y assista un célèbre architecte du nom.

Amasya

Elle est connue comme la ville de Amasya. Elle est connue comme la ville de Amasya. Elle est connue comme la ville de Amasya.

L'époque Préhistorique (7000 – 2000 av. J.-C.)

La région centrale de la mer Noire doit déjà être occupée à l'âge de pierre, mais les vestiges sont encore très rares.

Les Hatti, les Hittites, les Assyriens et les Kassites

Un sondage à Sulayman à l'échelle des fragments de céramiques hittites, des fragments de long silex, la forme et l'épave d'un char, des restes de la vie moderne, témoignent d'un établissement un véritable royaume assyrien, qui établit un réseau commercial étendu vers le sud-ouest jusqu'à la mer Méditerranée. Des sondages de reconnaissance archéologiques, il nous reste à découvrir la véritable importance de ce site par le peuple des Kassites est possible.

L'âge du Fer (1180 – 546), les Phrygiens et les Grecs

À cette époque la population indigène occupe partiellement les sites de la région. Les Phrygiens, qui ont été assimilés par les Grecs, ont laissé de nombreuses traces de leur civilisation. On trouve des objets en bronze, des bijoux, des monnaies, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque assyrienne ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

L'ère Byzantine (330 – 1453)

L'empire romain, la région passera sous le contrôle des Byzantins. Cette période est caractérisée par l'importance de la communauté chrétienne. On trouve des églises, des monastères, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque byzantine ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

Les Seldjoukides 1063-1307, les Mongols et l'empire Ottoman (1299 – 1922)

C'est avec l'arrivée des musulmans que la région connaît une véritable révolution. Les Seldjoukides, les Mongols, et l'empire Ottoman ont laissé de nombreuses traces de leur civilisation. On trouve des mosquées, des minarets, des inscriptions, etc. Des lettres monnaies de l'époque ottomane ont été découvertes à Sulayman, ce qui prouve l'importance de ce site pendant cette période.

Les Temps Modernes : République Turque 23/10/1923

Mustafa Kemal Atatürk fonde la République turque avec Ankara comme capitale.

A TRAVERS LES ÉPOQUES ...

Figure 6

Époque	Année	Événement
Préhistorique	7000 - 2000 av. J.-C.	Occupation humaine de la région.
Antiquité	1180 - 546 av. J.-C.	Ère des Hatti, Hittites, Assyriens et Kassites.
Antiquité	330 - 1453	Ère Byzantine.
Moyen Âge	1063 - 1307	Ère des Seldjoukides.
Moyen Âge	1299 - 1922	Ère des Mongols et de l'Empire Ottoman.
Modernité	1923	Fondation de la République Turque.

Figure 7

Figure 8

Figure 9

Bibliographie

Amandry/Rémy 1998

Amandry M. / Rémy, B. (1998), *Les monnaies de l'atelier de Sebastopolis du Pont. Pontica II*, Istanbul.

Anderson 1903

Anderson, J.G.C. (1903), "A Journey of Exploration in Pontus", *Studia Pontica I*, Bruxelles.

Bazin 1994

Bazin, M. (1994), "L'urbanisation des campagnes en Turquie: l'exemple de Sulusaray (département de Tokat)", *Annales de Géographie* 103, 41-56.

Cuinet 1890/1895

Cuinet, V. (1890-1895), *La Turquie d'Asie : géographie administrative, statistique, descriptive et raisonnée de chaque province de l'Asie-Mineure*, 4 vols., Paris.

Cumont/Cumont 1906

Cumont, F. / Cumont, E. (1906), "Voyage d'Exploration Archéologique dans le Pont et la Petite Arménie", *Studia Pontica II*, Bruxelles.

French 1988

French, D.H. (1988), *Roman Roads and Milestones of Asia Minor*, fasc. 2: *An Interim Catalogue of Milestones*, part 1 [BAR International Series, 392/1], Oxford.

Kohl 2010

M. Kohl (2010), "Sulusaray/Sebastopolis-Heracleiopolis: pour une reprise des recherches", *Anatolia Antiqua XVIII*, 89-96.

Kohl 2012

Kohl, M. (2012), "Sulusaray (Tokat)/ Sebastopolis-Heracleopolis. Mapping life and relationship of men with its environment. Studies of a site and its territory from prehistory to present. Society, economy, history", in : *L'Anatolie des peuples, cités et cultures (Ile millénaire av. J.-C. – Ve siècle ap. J.-C.)*, Besançon (sous presse).

Kohl et al. 2012

Kohl, M. / Matoğlu, M. / Alkan, A. (2012), "Tokat-Sulusaray/Sebastopolis : Temizlik Çalışmaları ve Ziyaretçiler İçin Bir Gezi Güzergahı Oluşturulmasında İlk Adımlar", 33. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 559-568.

Le Guen-Pollet 1989

Le Guen-Pollet, B. (1989), "Sebastopolis du Pont (Sulusaray). Documents littéraires et inscriptions déjà publiées de la cité", *Epigraphica Anatolica* 13, 51-86.

Le Guen/Rémy 2010

Le Guen B. / Rémy, B. (2010), "La cité de Sebastopolis du Pont", *Anatolia Antiqua XVIII*, 97-107.

Le Guen-Pollet/Rémy 1990

Le Guen-Pollet, B. / Rémy, B. (1990), "Prospections épigraphiques franco-turque dans la cité de Sébastopolis du Pont", in : *Anatolie antique. Fouilles françaises en Turquie, Catalogue de l'exposition*, Istanbul, 41-46.

Le Quien 1740

Le Quien, M. (1740), *Oriens Christianus, In Quatuor Patriarchatus Digestus I*, Paris.

Mitford 1991

Mitford, T.B. (1991), "Inscriptiones Ponticae-Sebastopolis", *ZPE* 87, 181-243.

Munro 1901

Munro, J.A.R. (1901), "Roads in Pontus, Royal and Roman", *JHS* 21, 1901, 52-66.

Özsait 2000

Özsait, M. (2000), "1997 ve 1998 Yılı Tokat-Zile ve Çevresi Yüzey Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XVII.2, 73-74.

Rémy *et al.* 1990

Rémy, B. / Le Guen-Pollet, B. / Özcan, B. / Amandry, M. (1990), "Rapport des travaux épigraphiques et numismatiques au Musée de Tokat en Juillet 1988", *VII. Arastirma Sonuçlari Toplantisi*, 515-531.

Rémy 1991

Rémy, B. (1991), "Recherches sur l'histoire du Pont dans l'Antiquité", *Pontica* I, 3-6.